

La plasmació de la ironia en l'assaig periodístic de Joan F. Mira¹

The expression of irony in Joan F. Mira's journalistic essays

SERGI SERRA ADSUARA
UNIVERSITAT JAUME I

Artículo recibido el / *Article received*: 2018-08-08
Artículo aceptado el / *Article accepted*: 2018-09-28

RESUM: La ironia és un fenomen enunciatiu d'ampli abast que supera amb escreix una limitada adscripció a certes figures retòriques com ara l'antífrasi. Aquest treball examina com J. F. Mira fa servir de manera versàtil la ironia en el seu articulisme assagístic per tal de potenciar la connivència amb el lector mentre hi vehicula funcions persuasives. Particularment, identifiquem les balises variades amb què Mira senyala l'aparició del fenomen irònic siga amb modulacions de to que abasten tot el text o bé amb segments lingüístics molt puntuals. Així comprovem que el factor del contrast entre components discursius resulta clau en l'estratègia d'ambigüïtat argumental que la ironia posa en funcionament en aquest assaig seriat, que fluctua entre la prosa d'idees, el conversacionalisme i el caràcter estètic del discurs literari.

Paraules clau: J. F. Mira, ironia, assaig seriat, contrast, ambigüïtat argumental.

ABSTRACT: Irony is a discursive phenomenon that comes in many forms and cannot be defined merely by the use any single specific trope such as antiphrasis. This paper examines how J. F. Mira makes versatile use of irony in his journalistic essays in order to make the reader more complicit, all in the service of conveying persuasive arguments. More specifically, we identify the varied signposts that Mira uses to point to the emergence of irony in his texts, whether by means of variations in tone that last throughout a particular text or with language confined to smaller portions of his writing. Thus, we observe that the contrast between different discursive components is a key part of the writer's strategy of argumentative ambiguity, a strategy that is implemented via irony in this series of essays, marked by fluctuations in register between the prose of ideas, a conversational tone and an aesthetic character of literary discourse.

Keywords: J. F. Mira, irony, essay series, contrast, argumentative ambiguity.

-
1. Aquest article és el resultat d'una elaboració profunda dels continguts del capítol «L'estudi del fenomen irònic» (202-229) de la tesi doctoral *L'assaig seriat de Joan F. Mira: anàlisi pragmaestilística i virtualitats per a l'educació discursiva*, defensada per Sergi Serra Adsuara en la Universitat Jaume I el 26 de juliol de 2017, <http://hdl.handle.net/10803/405418>.

1. L'ASSAIG I LA IRONIA

Tant en l'articulisme assagístic com en la narrativa, l'escriptor i antropòleg J. F. Mira recorre sovint a la ironia, fent-ne una de les qualitats del seu estil. Aquells qui n'han llegit les novel·les situades a la ciutat de València recordaran com els protagonistes respectius contrasten contundentment amb la dinàmica social que els encaixa.² Aquesta tensió genera un conflicte que el narrador resol sovint a través de la ironia, amb alguns episodis obertament humorístics. Ensenms, Mira aprofita el perfil psicològic d'aquests personatges –diletants i professors– per encabir-hi digressions de caràcter intel·lectual que despleguen temàtiques i tons semblants als del seu articulisme assagístic. Aquest transvasament de recursos és una característica de la literatura del segle XX, que ha anat esborrant les fronteres entre certs gèneres, com ara la novel·la i l'assaig.

D'antuvi, aquest treball revisa aquelles nocions teòriques que expliquen quins són els mecanismes discursius que activen la ironia a fi d'analitzar-ne les formes i les funcions a partir d'un corpus de textos recollits en els deu llibres de Mira que han rescatat una part dels seus articles de la volatilitat que devora el paper de periòdic, on van ser publicats originàriament. Aquesta operació vol demostrar la varietat d'usos que pren la ironia en mans de l'escriptor valencià alhora que descriu un tret rellevant del seu estil assagístic.

La nostra anàlisi té en consideració la gamma de registres amb què maniobra el gènere ja que, pel topall baix, cal que siga llegidor, amb les concessions al conversacionalisme i l'evitació de clixés acadèmics, mentre que, pel topall alt, el seu mestissatge s'endinsa pels marges de la literatura quan estira les opcions estilístiques que la llengua li proporciona. Fet i fet, l'assaig seriat transita per registres diversos, però sempre mostra un bri de confiança amb el lector, que percep gratificat com l'*ethos* amb què l'autor s'hi presenta desplega una deliberació subjectiva que sembla disposar-se espontàniament mentre es plasma en el paper.

Per un altre cantó, aquest hibridisme faculta els assagistes a abordar els dilemes contemporanis, admetent-ne les contradiccions sense la peremptorietat de brindar-hi respostes absolutes. L'articulisme assagístic es forja amb aquestes limitacions en efectuar una selecció provisional i inacabada de la informació (Salvador 2012). Així, conforma un trencadís d'assumpes i estils amb què accepta la incapacitat de proposar respostes sistemàtiques als temes tractats. Aquesta assumpció acosta l'assagista a la conducta irònica atès que, com l'ironista, palesa una modèstia –més o menys impostada– que s'allunya de la divisa concloent de l'academicisme rigorós.

---

2. *Els treballs perduts* (1989), *Purgatori* (2003) i *El professor d'història* (2008).

No és gens estrany que s'hagen establert analogies entre l'assaig i la ironia, vist que totes dues nocions comparteixen trets substancials. No sobta, per tant, que la ironia se n'haja considerat una característica distintiva, ja que evita una premsuositat que desvirtuaria el caràcter immanent de l'assaig (Lukács 2016, 20):

Me refiero aquí a la ironía que consiste en que el crítico está hablando siempre de las cuestiones últimas de la vida, pero siempre también en un tono como si se tratara sólo de imágenes y de libros, sólo de los inesenciales y bonitos ornamentos de la vida grande; y ni siquiera en esto de lo más íntimo de la interioridad, sino solo de una hermosa e inútil Superficie.³

El capteniment amb què l'assaig enraona va de la mà d'una ironia juganera que en preserva la llibertat formal de manera que s'escapoleix de les ortodòxies retòriques. Ben lluny de certificar veritats sublimes, l'ofici de l'assagista té connexions ben antigues amb la ironia.

2. UNES CLAUS INTERPRETATIVES

L'etimologia del terme recorda l'*ieron*, el personatge del teatre grec que encarna la figura del fals ximple, aquell que dissimula una picardia esmolada mentre apareença una conducta ingènua. La màscara de l'*ieron* representa el negatiu de la fotografia de l'*alazon*, el presumptuós personatge inflat de fanfarroneria que ensopega amb la seua idiotesa. Amb aquest duet del teatre grec, Pere Ballart (1994, 39-44) exposa que la ironia no es pot desvincular d'una entremaliada ocultació que persegueix aconseguir alguna finalitat persuasiva en la interacció social. La figura de Sòcrates ha personificat l'actitud de l'*ieron* ja que les seues estratègies dialèctiques s'adapten com un guant a la simulació del qui, fent veure que no en sap, desvela la ignorància o les contradiccions del proïsme. En els textos platònics –pròxims a la concepció moderna de l'assaig– hi ha la primera aparició escrita del mot, tot mantenint aquesta accepció originària de fingiment.

La inèrcia acadèmica va provocar que, durant segles, s'entengués la ironia com una figura que se cenyia a la substitució d'un significat literal per un altre d'antifràstic. Malgrat que tant Ciceró com Quintilià ja havien desmarcat la ironia d'aquest reductivisme, la dèria d'ubicar-la en el calaix dels trops xoca amb la versatilitat del fenomen, que pot circumscriure's a una expressió verbal concreta

---

3. Per al crític hongarès la ironia és un ingredient intrínsec de l'obra dels grans assagistes. Pel seu cantó, G. López-Pampló desplega una concepció de l'assaig basada en cinc idees fonamentals, tot considerant que la ironia hi és un tret freqüent i coherent, però no indispensable del gènere (Ballart et al. 2017, 143).

o bé planar sobre fragments més extensos del discurs (Hutcheon 1981), com més avall analitzarem.

Tot i algunes impugnacions a la manera d'entendre les figures retòriques per part de l'estètica romàntica,⁴ hauran d'arribar els corrents pragmàtics de la segona part del segle XX per advertir que l'eficàcia de la ironia ocorre quan l'orador i l'auditori comparteixen certs codis socials, complicitat que permet que la ironia actue com un argument indirecte en la interacció. Aquesta idea és clau quan parlem del discurs literari, perquè l'absència dels factors d'immediatesa de què gaudeix l'intercanvi oral obliga l'autor i el destinatari a suplir aquesta mancança amb altres condicionants contextuals, com ara el pacte comunicatiu que cada gènere estipula. Pel que fa a l'assaig seriat, el factor principal sobre el qual s'assenta aquest context comunicatiu és la construcció de l'*ethos* prediscursiu. En el cas de Mira, la seua dilatada trajectòria ha fomentat, d'ençà de l'any 1974, la complicitat entre l'*ethos* que l'autor hi projecta i els lectors a fi de fer efectiva tant la identificació com la interpretació de l'actitud irònica.

En *El gest poètic* (1984), programa teòric que obria lúcidament vies d'investigació en l'estudi de la literatura catalana, Vicent Salvador es feia ressò de les aportacions més innovadores dels lingüistes que abordaven la ironia a principis dels anys vuitanta del segle XX. Salvador hi destaca *Les ironies comme mentions* (Sperber i Wilson 1978); *Ironie, satire, parodie* (Hutcheon 1981); *Éléments de pragmatique linguistique* (Berrendonner 1981); *L'ironia. La contraddizione consentita* (Mizzau 1984). La teoria de l'ús i la menció ens acostava una distinció cabdal per explicar el mecanisme que s'engega quan diem quelcom irònicament. Els parlants quan fem ús d'un terme li assignem un valor semàntic ple perquè volem vehicular-ne el significat, mentre que quan emprem una expressió com a *menció* provoquem que l'enunciat es designe a si mateix en deixar en suspens el significat que convencionalment trasllada. Aquesta operació esdevé una connotació autonímica (Maingueneau 2009, 197-181), és a dir que representa un enunciat que s'emet directament però que implica que el subjecte de l'enunciació no es fa càrrec del contingut. Així, la ironia és un fenomen polifònic ja que l'ironista se n'espolsa la responsabilitat en assignar-lo a un altre enunciadador que hi és ressaltat amb alguna intenció. La ironia funciona com un *eco*, que s'entén com una mena de citació que alhora reflecteix una distància crítica (Sperber i Wilson 1992, 75-76):

[...] we have analysed irony as a variety of echoic interpretative use, in which the communicator dissociates herself from the opinion echoed with accompa-

---

4. Els romàntics expliquen com l'enginy irònic era capaç de donar continuïtat als contrastos conceptuals del seu moviment artístic. F. Schlegel utilitza el terme *witz* com allò que pot ressaltar una dissemblança insospitada entre realitats mitjançant la mordacitat i la ironia (Surghi 2016, 82-84).

nying ridicule or scorn. The recognition of verbal irony, and of what it communicates, depends on an interaction between the linguistic form of the utterance, the shared cognitive environment of communicator and audience, and the criterion of consistency with the principle of relevance.

Pel que fa a l'ambivalència argumentativa exposada per Berrendonner (1987), el mecanisme de menció implica una contradicció entre la literalitat i el conjunt de la situació comunicativa. Aquesta escissió manifesta una ambigüitat sustentada en la incomptabilitat entre allò expressat i la intenció que hi batega. Habitualment l'ironista mostra l'ambigüitat argumental a través d'algun joc de contrastos, que és el senyal que s'haurà de discriminar a fi de detectar la ironia i, automàticament, deduir la intenció persuasiva que el parlant ha deixat entreveure-hi. Com tot seguit exemplificarem, les formes del contrast que assenyalen la ironia en l'articulisme de Mira poden ser tan diverses com ara certes disparitats de registre, entonació, significat o posicionament ideològic.

Nogensmenys, la funció de l'enunciat irònic no actua obligatòriament en oposició hostil respecte a l'enunciació que recupera. Ben mirat, la contradicció que s'evidencia obra com una paradoxa que suggereix una discrepància sense explicitar-la. Quan un autor emprà la ironia es redossa en aquesta paradoxa argumental i aconsegueix així sortir indemne de l'eventualitat de ser acusat de transgredir determinades normes de cortesia, atès que pot escudar-s'hi dient que ell no ha encetat cap polèmica. Salvador afirma que la ironia és una tècnica neutra que actua com «una paradoxa argumentativa, és a dir, una polisèmia perfectament circular per mitjà de la qual el discurs defuig i burla la jerarquització de sentit que les normes institucionals li imposen. Funció, per tant, més defensiva que polèmica» (1986, 144).

Això explica que la ironia siga un recer on protegir-se de l'hostilitat que els qui detenten el poder infligeixen als dissidents. Marcel Ortín estudia respectivament la funció de la ironia en Josep Carner (Ortín 1996) i Joan Fuster (Ortín 2017), tot explicant com, entre altres motius, el marc polític patit al llarg de la trajectòria pública de cadascun d'ambdós autors incideix en la classe d'ironia que fan servir.⁵ El fingiment de la ironia faculta els escriptors per sobreposar-se a les coaccions de la censura a través d'un control de les emocions que es reflecteix en la modulació entremaliada del llenguatge.⁶ Pel que

5. Recordem que el Grup de Literatura Catalana de la Universitat de València ha publicat diferents treballs durant l'última dècada sobre la ironia en la literatura catalana contemporània.

6. Parlem de la censura en l'any 2018 en què múltiples autes i sentències judicials derivades de l'anomenada *lleï mordassa* dictaminen des de la prohibició de celebrar a Madrid actes polítics sobre un referèndum sobiranista a Catalunya fins a penes de presó a autors de cançons, tot passant per la impossibilitat d'exposar determinades obres en la fira ARCO o per castigar amb multes quantioses una revista satírica.

respecta a Mira, però, comença a administrar aquest recurs durant les últimes fuetades de la dictadura, una època d'alt voltatge social que coincideix amb la primera etapa en què l'autor valencià veu publicades les seues col·laboracions periodístiques, en les quals hi ha una ironia més punyent que en anys posteriors, on la seua maduresa com a escriptor conflueix amb una atenuació qualitativa de la ironia.

Altrament, en el cas d'un discurs monogestionat i escrit com és l'articulisme assagístic de Mira, caldrà que els textos duguen inscrits determinats senyals que permeten la descodificació del gest irònic, vist que la descoberta d'aquests signes és una condició *sine qua non* per tal que el lector identifique la contradicció establerta entre l'enunciat mencionat i la finalitat amb què s'esmenta. Quan l'interlocutor hi detecte la paradoxa, podrà esvair l'ambigüitat argumental del missatge i tot plegat garantirà l'èxit de la persuasiva fórmula irònica. En concret, el desvelament a què convida la ironia reclama un destinatari amb *l'ull despert*, que perceba el joc de mans que l'autor efectua, tot detectant les balises lingüístiques, paralingüístiques, tipogràfiques, contextuals... que l'escriptor ha deixat més o menys explícitament en el trajecte. L'articulisme de Mira és un terreny adobat a l'aparició de la ironia ja que fa germinar aquesta parcel·la de connivència entre l'autor i el lector com tot seguit passem a analitzar.

3. IRONIES QUE ABASTEN TOT EL DOMINI TEXTUAL

A fi de passar de l'especulació abstracta a la concreció de l'anàlisi discursiva, ens acollim al factor que resulta clau per ordenar la gran diversitat del fenomen irònic: el contrast de valors argumentals. Així, doncs, els comentaris que farem sobre la manera com Mira maneja la ironia giraran al voltant d'aquest eix contrastiu, decisió que evita que ens hi acostem intuïtivament.

Tot i ser inhabitual en l'assaig seriat de Mira, començarem amb un fragment d'un text marcadament paròdic on la ironia s'escampa per tot el domini textual. Es tracta de «Carta als de la caca, l'orina, la morgue i companyia», publicada l'any 1978 (*Punt de Mira*, 1987, 109-110):

Últimament he vist com us expliqueu, i no, tios, no em va el vostre rotllo ni la marxa espiritosa que gasteu. El meu rotllo, si us he de ser sincer, és un altre, i ja l'explique en porcions cada setmana, que en uns tres anys, o siga unes cent-cinquanta setmanes, ja hauré pogut donar-ne una primera idea. Demane paciència als interessats, i si no, escriure un llibre. D'acord, tios i ties, això dels llibres és una cosa carca i tal [...]

Només que a mi, tot aquest rotllo vostre de les escopinades i de les imperdibles, de pintar-se de verd i de creure que heu descobert la pólvora, em resulta

barat, depriment i sobretot avorrit. Perdoneu, i si pot ser, perdoneu-me la vida. Gràcies. Un amic.

L'autor simula adreçar-se als joves *punks* de finals dels anys setanta del segle XX a través d'un registre que s'assembla al dels seus ficticis interlocutors. La ironia s'hi provoca per diferents classes de contrastos: per una banda, la pura paròdia d'imitar grotescament el registre verbal dels *punks*, decisió que sorprén el lector per la distància entre l'estil habitual de l'autor i el llenguatge que ací empra, i, per una altra, el contrast de valors argumentatius que produeix el fet de criticar amb justificacions coherents la conducta poca-solta d'aquests joves *rockers*, utilitzant el registre de l'oponent dialèctic per a menystenir el seu nihilisme estètic. Al remat, l'estil que identifica els *punks* passa a ser una carcassa buida que no se sosté davant dels arguments de fons. Aquest text és un exemple peculiar de la primera etapa de Mira, en la qual certes estratègies discursives s'hi mostren amb més contundència. Tot i que, com afirma Antoni Maestre (2006, 154), la paròdia s'associa a la postmodernitat perquè és una pràctica de metaficció sustentada en el concepte de l'art com a artifici, l'estil de Mira ha estat coherent amb els seus postulats estètics i, per això, no ha estat gens habitual l'ús de les tècniques post-modernes en la seua trajectòria posterior.

En «Locucions i frases fetes» (*Punt de Mira*, 1987, 225-226), l'autor planteja també una ironia *in extenso*. El conjunt del text està confeccionat amb unes llistes d'enumeracions fraseològiques per qüestionar l'estil d'alguns escriptors que volen fer gala d'un gavadal de vocabulari afegint indiscriminadament ací i allà lèxic de color tradicional, decisió que evidencia una ostentació artificiosa del vocabulari. La ironia hi suavitza la crítica amb l'avantatge que l'autor queda a redós de la ironia, aconseguint no semblar que parla des de la petulància didàctica quan blasma l'actitud creativa de determinats companys de gremi.

Un altre article en què la ironia deixa petja en tot el text és «Arròs, llamàntol, la creació del món». A diferència dels dos articles anteriors, la ironia no emana del contrast argumental suscitat per la impugnació d'un estil expressiu. En aquest cas, la contigüitat de dues nocions distants desencadena la figuració. El mateix títol presenta els tres conceptes que vertebrun un assaig que es desenvolupa juxtaposant en el mateix nivell semàntic un dels grans temes de la humanitat, la creació del món, i un efímer plaer quotidià. El final del text corrobora aquest contrast entre la creació divina i la destresa eucarística del cuiner (*Paradís, pestes, kalàixnikovs*, 2006, 224):

Jo –passats els mesos i amb algun premi gros que m'ha caigut–, reflexionant sobre els processos creatius, que formen part del meu ofici, ara mateix no sé qui té més mèrit: si el del Nostre Senyor inventant el llamàntol i l'arròs, o el del cuiner descobrint com combinar-los. El que és segur és que, davant d'aquets invents, un escriptor és ben poca cosa.

La posada en escena de Francisco Camps com a extint president de la Generalitat Valenciana (2003-2011), quan estava envoltat de gravíssims episodis de corrupció al juliol de 2011, és l'assumpte que aborda «L'últim discurs» (*La condició valenciana*, 2014, 213-215).

I un argument suprem: aquesta «Comunitat» és la més pròspera d'Espanya i d'Europa, la que més progressa, l'exemple universal, la més envejada del continent o del planeta, etcètera. I per això mateix, per l'enveja i per l'odi, ens volen destruir, volen matar la nostra il·lusió de futur, i etcètera, i això pretenen fer-ho destruint-me a mi: som els millors, i per això em persegueixen.

La intervenció de Camps és un bon exemple d'una ironia de destí segons la qual hi ha una flagrant contradicció entre el que el personatge expressa i la contundència de la realitat, que en desacredita les paraules implacablement amb una ganyota d'ironia dramàtica. Aquest context està emmarcat pel coneixement que el lector té del context de crisi econòmica que es viu de forma dramàtica al País Valencià des de l'any 2008. El caràcter eufòric del lèxic pronunciat pel senyor Camps és un exponent de com les seues paraules naveguen a la deriva en una situació social tempestuosa. Camps interpreta un *alazon* que, per la seua fàtua vanitat, pensa –o ens ho vol fer creure– que continua actuant en un decorat ple de luxe quan la realitat s'ha imposat brutalment. Mentre ell manté artificialment el paper del nou ric fanfarró, els operaris ja han hagut de revendre a preu de saldo un *atrezzo* de cartó pedra comprat a preu d'or, una política que ha deixat la majoria social en bancarrota.

Malgrat que l'*ethos* irònic i el satíric poden ocupar certes zones d'intersecció (Hutcheon 1985), l'articulisme de Mira no sol caure en la humiliació colèrica a què la sàtira acostuma a caure. La sàtira podria haver estat una eina punyent per criticar individus allunyats del caràcter i els gustos de l'autor com ara els *punks*, els escriptors matussers, i aquest grotesc president de la Generalitat Valenciana. L'*ethos* satíric s'acarnissa amb el contrincant, a qui considera més un enemic que un interlocutor dialèctic a fi de reformar la moral social. En canvi, les diverses versions de l'*ethos* irònic no esgrimeixen armes dialèctiques amb què menysprear l'oponent d'una forma tan contundent, atès que la ironia fomenta vies d'observació per tal d'assegurar una distància crítica que ajude a la reflexió. Així, el jo discursiu se separa dels efectes vinculats a sentiments d'humiliació, hostilitat, revenja, odi.... I, tanmateix, en casos com els comentats pot provocar emocions semblants a la riota, el menysteniment, la compassió o la pena.

4. IRONIES LIMITADES A SEGMENTS TEXTUALS ESPECÍFICS

Ara comprovarem la flexibilitat de l'assagista a l'hora de fer servir la ironia a través de manifestacions que no estenen el seu cromatisme per tot el discurs, sinó que se cenyeixen a un segment puntual del text. Una opció és l'antífrasi. Des del mateix títol «Maleïts pobles» Mira contradiu, sense esmentar-lo, Fernando Savater, un dels personatges de la intel·lectualitat espanyola que més el fatiga per la seua obcecació contra la diversitat nacional dels estats (*Déus i desastres*, 2001, 203):

Els crims són cosa dels pobles. Els estats són innocents. Visca l'Europa dels estats. Que visca i que dure molts segles. Com fins ara. Maleïts pobles, en efecte. Maleïts pobles.

L'antífrasi irònica s'hi produeix per un maneig polifònic d'un enunciat que el jo discursiu vol que el lector identifique per la *menció* que fa de les paraules d'altri, no per l'ús del seu significat literal. En ocasions, la ironia polifònica se subratlla gràcies als recursos tipogràfics de les cometes o la cursiva. És una opció que Mira sovinteja més durant els primers anys de publicació d'articles periodístics –destaca el nombre d'aquests recursos tipogràfics en el recull *Punt de Mira*– que d'ençà dels anys noranta. Heus ací que en el moment en què Mira encara no té una trajectòria pública consolidada ressalta amb signes diversos la intenció comunicativa d'aquells termes susceptibles de ser interpretats irònicament. Quan amb el desplegament del seu assaig seriat va assentant un *ethos* prediscursiu reconoscible pels lectors, la necessitat d'assenyalar les ambivalències de sentit amb marques tipogràfiques minva apreciablement ja que la complicitat entre autor i lectors fa sobrerer aquestes alertes.

En l'ús d'aquests recursos, que hi subratllen la ironia, copsem una influència més ressaltada de l'estil de Fuster en aquesta etapa de l'articulisme de Mira, atès que l'autor de Sueca emprava amb assiduitat la cursiva, les cometes, les exclamacions... a fi d'advertir-nos del joc semàntic que besllumaven alguns mots. Veiem un exemple d'aquests senyals de polifonia irònica extret d'una columna titulada –ja entre cometes– «“Papanatismo”» amb què Mira al·ludeix a unes declaracions d'Alfonso Guerra, vicepresident del Govern espanyol (1982-1991) –*Punt de Mira*, 1987, 269–:

Recorde tot això i més coses, senyor vice-president, perquè jo sóc una miqueta *papanatas*: no per comparar, Déu me'n guarde!

Per anar concloent apuntarem un parell d'exemples que es basen en el contrast entre dues expressions. La contigüitat de dues formes de caràcter diferent pel que fa al to, l'estil, el registre, la varietat... suscita un efecte torbador que és el senyal que dona peu a interpretar-ne l'ambigüitat argumental. Així ocorre en qualificar la noció *novel·la* amb l'objectiu de desacreditar la classificació de l'etiqueta «novel·la urbana» a través d'una sèrie de complements que en ridiculitzen gradualment la subclassificació fins a l'absurd (*Déus i desastres*, 2001, 196):

[...] no sé què és. Ni la novel·la rural, ni la provincial, la suburbana, la central, la perifèrica, la d'horta o la de secà.

Una altra opció per sacsejar el discurs apareix quan hi ha una cohabitació de registres i tons que manifesten una dissonància que projecta una contradicció. Succeeix en certs articles que tanca amb un enunciat brevíssim que provoca un esquinçament amb el to anterior per llevar ferro al que acaba de dir (*Déus i desastres*, 2001, 171):

[...] ni deixaren d'adorar dimonis i ídols d'or, plata, bronze, pedra i fusta, que ni poden veure ni sentir ni caminar; ni es van apartar de l'assassinat i l'enverinament, de la immortalitat —«porneias»—, és clar —i dels robatoris.» Traducció meua, aquest final. Paraula de Déu, i tal dia farà un any.

Comptat i debatut, aquest tipus de fenomen irònic se sustenta en una conscient manipulació expressiva generada per la contigüitat de dos elements de caràcter distant. Aquesta escissió revela una contradicció anticlimàtica. Si hem comprovat a través de les anàlisis que estem fent que la ironia no va sempre de la mà de l'humor, Mira parla, en l'article «Demandar la lluna», de les expectatives frustrades que ha provocat l'arribada de l'home a la Lluna, text on conviuen la ironia, la rialla, el canvi de registre i un anticlímax literalment físic (*Déus i desastres*, 2001, 212):

Vuit anys després, en efecte, els americans tenien la lluna en la mà, no en el reflex de l'aigua d'un poal, que és on la teníem des del temps de Plató. I quan ja hi van posar la mà o el peu, sembla que ningú no va sentir la veu del seny, que era la d'aquella peixatera de la història (la contava Vicent Andrés Estellés, poeta), que anava en el tramvia del Grau, en una plataforma atapeïda, i un home li començà a clavar mà dissimuladament sota les faldes, fins que se sentí ben alta la veu de la dona: ja té vostè la mà en la figa, i ara què? Ara no res: l'imprudent enretirà la mà, dissimulà, i la vida continua més o menys com abans.

5. A TALL DE CONCLUSIÓ

La dissimulació irònica no deixa ditades tan palpables com les de l'escena relatada per Estellés, però tampoc no passa inadvertida una vegada que ha estat percebuda. La vida continua transcorrent quan els lectors la percebem, però alguna alteració causa en els receptors ja siga un somris, una cavil·lació sobrevinguda, una commiseració envers el contrincant dialèctic, un dubte inesperat sobre idees que crèiem fixades o, potser, la vivència d'un escepticisme que, tanmateix, ens compromet de manera lliurement crítica.

Al capdavall, les anàlisis que hem efectuat corroboren, per una banda, la simbiosi que hi ha entre la ironia i l'assaig seriat de Mira, i, per una altra, la centralitat que la ironia té en el seu estil. Com també observem en altres autors contemporanis, la ironia de Mira esdevé un component estilístic indestriable de la condició literària de la seua obra. Aquest ús implica que hi entren en joc aspectes neuràlgics de la literatura contemporània com ara l'ambigüitat argumental, la convergència de veus, la convivència contrastiva de registres i realitats, l'elusió que activa els implícits, la connivència entre l'autor i el lector...

A més, la ironia col·labora singularment a fi que l'assaig pugui anul·lar el to greu amb què s'expressen altres discursos dogmàtics. Entre d'altres recursos, gràcies a la ironia, l'assaig pot escapolir-se tant de la frivolitat com de la sentència doctrinària. L'articulisme de Mira és paradigmàtic d'aquest doble allunyament, vist que els continguts que aborda aporten informacions artístiques, socials, històriques, lingüístiques, etc. que es troben als antípodes de les temàtiques fútils que s'oregen impunement en la premsa diària. Malgrat que l'autor fa gala d'aquests vasts coneixements, la ironia és un dels ferments que actua com a antídol del to didàctic, característica que acostaria l'assaig seriat a l'estil més circumspecte del tractat acadèmic.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Ballart, Pere. 1994. *Eironeia. La figuración irónica en el discurso literario moderno*. Barcelona: Quaderns Crema.
- Berrendonner, Alain. 1987. «De la ironía, o la metacomunicación, la argumentación y las normas». En *Elementos de pragmática lingüística*. Barcelona: Gedisa, 143-199.
- Hutcheon, Linda. 1981. «Ironía, sátira, parodia. Una aproximación pragmática a la ironía». *Poétique* 45: 173-193.
- . 1985. *A Theory of Parody: The Teachings of Twentieth-Century Art Forms*. Londres/Nova York: Methuen.

- Lukács, Georg. 2016. *Qué es el ensayo*. Buenos Aires: El cuenco de plata.
- Maestre, Antoni. 2006. *Humor i persuasió: l'obra periodística de Quim Monzó*. Alacant: Universitat d'Alacant.
- Maingueneau, Dominique. 2009. *Análisis de textos de comunicación*. Buenos Aires: Nueva Visión.
- Ortín, Marcel. 1996. *La prosa literària de Josep Carner*. Barcelona: Quaderns Crema.
- . 2016. «Les formes breus de la ironia en Joan Fuster». En *Joan Fuster i la ironia*. València: Universitat de València, 87-113.
- Surghi, Carlos. 2016. «Apostilla a sobre la esencia y forma del ensayo». En *Qué es el ensayo*. Buenos Aires: El Cuenco de Plata, 37-94.
- Salvador, Vicent. 1986. *El gest poètic*. València: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- . 2012. «Assagistes valencians contemporanis: un diàleg intertextual». En *Figures i esbossos*. Alacant: Institut Alacantí de Cultura Juan Gil-Albert, 25-43.
- Serra, Sergi. 2017. *L'assaig seriat de Joan F. Mira: anàlisi pragmaestilística i virtualitats per a l'educació discursiva* [tesi doctoral]. Castelló de la Plana: Universitat Jaume I. <http://hdl.handle.net/10803/405418>.
- Sperber, Dan i Deirdre Wilson. 1992. «On verbal irony». *Lingua* 87: 53-76.